

Avrasya Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi

Dergi Web sayfası: <http://dergipark.gov.tr/ader>

MATRİS TEKNİĞİNİN METİN ÖZETLEME BECERİSİNE ETKİSİ¹ **THE EFFECT OF MATRIX TECHNIQUE ON TEXT SUMMARIZATION**

Erol DURAN*
Şeyma ÖZDİL**

*Doç. Dr., Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü
** Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Gönderilme Tarihi: 24.04.2018

Kabul Tarihi : 18.06.2018

Özet: Bu araştırmanın amacı, matris tekniğinin, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerine olan etkisini ortaya koymaktır. Bu çalışma için, Rick Wormeli tarafından geliştirilen, “Bir Paylaş Bir Al” Tekniğinden esinlenilerek, öyküleyici metin türünün özetlenmesine yönelik yeni bir Matris Tekniği geliştirilmiştir. Matris tekniği; teknik hakkında bilgi verme, metni okuma ve matris doldurma, matrise ve metne bakarak özet yazma, matris olmadan özet yazma ve değerlendirme olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. Araştırmada iki farklı

¹ Bu çalışma, 11-14 Mayıs 2018 tarihleri arasında Ankara'da düzenlenmiş olan 17. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur

çalışma grubu bulunmaktadır. Araştırmanın birinci çalışma grubunu, Uşak ili merkezinde bir ilkokulun dördüncü sınıfında öğrenim gören 34 öğrenci oluşturmaktadır ve grup kolay ulaşılabilir örneklem seçim tekniğiyle belirlenmiştir. İkinci çalışma grubunu ise deney grubu öğrencileri arasından, akademik başarı ölçütü dikkate alınarak, tabakalı örnekleme tekniği ile seçilen 12 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma, nicel ve nitel modelin birlikte kullanıldığı karma model ile tasarlanmıştır. Araştırmanın verileri öğrencilerin okuma sonrasında yazdıkları özetler ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde birinci alt probleme yönelik veriler için t-testi kullanılmış, ikinci alt probleme ilişkin elde edilen veriler ise başlıklar altında sıralanmıştır. Çalışma 12 ders saati sürmüştür. Araştırma sonunda Tekniğin öğrencilerin özetleme becerilerinin geliştirilmesi üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: yazı eğitimi, özetleme, matris tekniği

Abstract: The purpose of this research is to demonstrate the effect of the matrix technique on text summarization skills of fourth grade students in primary school. In this study, a novel matrix technique inspired by 'Share One Get One' Technique of Rick Wormeli is developed for analysis of the texts written in narrative form. The matrix technique consists of five steps: giving information about the technique, reading the text and filling the matrix, writing the summary by looking at the matrix and the text, summarizing without matrix and evaluation. There are two different study groups in the research. The first study group of the study consisted of 34 students who were studying in the fourth grade of a primary school in the Uşak province center and the group was determined by an easily accessible sample selection technique. The second study group consisted of 12 students selected by stratified sampling technique among the students of the experimental group, considering the academic success criterion. The study was designed with a mixed model of quantitative and qualitative models. The data of the study were collected through summaries and semi-structured interview form written by the students after reading. In the analysis of the data, the t-test for the first sub-problem was used and the data obtained for the second sub-problem were listed under the headings. The study lasted 12 hours. At the end of the research, it is concluded that Matrix Technique is effective on the development of students' summarization skills.

Keywords: writing education, summarization, matrix technique

1. Giriş

Okuma, sonradan öğrenilen bir beceri olmakla birlikte bireyin düşünce yapısının, bakış açısının, olay, olgu veya durumları anlamlandırma biçiminin, kelime hazinesinin ve daha birçok becerinin gelişiminde anahtar niteliği taşımaktadır. Demirel (1999, s.50-51)'e göre okuma, görme ve seslendirme bakımından fizyolojik, kavrama bakımından psikolojik, anlamlandırma bakımından da sosyolojik bir süreci ifade etmektedir. Anlama, anlamlandırma, yorumlama gibi eylemleri beraberinde getiren ve bilgi öğreniminin ilk basamağını oluşturan okuma, konuşma ve yazma becerilerini doğrudan etkiler. Bu etkinin olumlu yönde olması anlamlı okuyabilme yetisine bağlıdır. Bireylerin akademik ve sosyal hayatlarında başarıyı yakalayabilmeleri için okuma ve anlama becerileri dönüşüm ve sürekliliği gerektirir (Arıcı, 2008, s. 33). Okuduğunu anlama, not alma, kelimenin altını çizme gibi bazı becerilerle desteklenerek sağlanabilir. Bu becerilerden biri de özetlemedir.

1.1. Özetleme

Özetleme, dinleme ve okuma ile elde edilen bilgilerin çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek anlamlandırılmış bir şekilde yazılı veya sözlü olarak ifade edilmesidir. Başka bir deyişle bir parçanın ana hatlarının anlam bütünlüğü korunarak kısaca anlatılmasıdır (Özçakmak, 2015, s.49; Ülper ve Karagül 2010, s.145; Yıldız, Okur, Arı ve Yılmaz, 2008, s.217; Öz, 2006, s.273). Garner (1987, s.301) tarafından özetleme, metne yoğunlaşma ve gerekli kuralları uygulama ile ifade edilen sözlü ya da yazılı anlatımlar olarak tanımlanmıştır.

Bir metni özetleme, okuma ve yazma becerileriyle doğrudan ilişkilidir. Öğrencilere kazandırılması istenen okuduğunu anlama becerisi üzerinde özetlemenin olumlu etkisi yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır (Tok ve Beyazıt, 2007, s. 113). Kim (2001, s. 570) de özetlemenin yazma becerisinin gelişiminde önemli bir role sahip olduğunu belirtmiştir. Metin özetleme, etkili okuma ve yazmada çeşitli stratejileri beraberinde getirir. Özetleme yapılırken asıl anlama bağlı kalınmalı, bilgilerin silinmesi ve aynen korunması gereken kısımları ayırt edilmeli, bazı bilgiler genişletilmeli ve metin yapısı hakkında bilgi sahibi olunmalıdır (Akyol, 2010, s. 50; Senemoğlu 2002, s. 569). Ayrıca özetlemede kısaltma işlemi yapılırken önemli düşüncelerin listelenmesi, ana düşünce ve yan düşüncenin belirlenmesi, temel kavramlara yer verilmesi adımlarına dikkat edilmelidir (Susar-Kırmızı ve Akkaya, 2011, s. 276).

Kendiliğinden gelişen bir beceri olmaması nedeniyle özetleme, öğretilmesi gereken bir beceri olarak kabul edilebilir. Bazı araştırmacılar özetleme öğretimi hakkındaki görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

Öğrenciler özetleme için özel bir öğretim desenine ihtiyaç duyarlar. Çünkü bir özet yazmak, diğer yazım türlerinden çok farklıdır. Çoğu yazım türü; ana fikirlerin oluşturulmasını, içerik ve yapının dikkatli ve ayrıntılı biçimde planlanmasını gerektirir. Özetleme, bununla birlikte söz konusu edilen materyalden temellenmelidir. Orijinal anlamına bağlı kalması için, özet yazarı özetin; neleri içereceği, nelerin dışlanacağı, bilginin yeniden nasıl yapılandırılacağı, hangi kelimelerin kullanılacağı ve en önemlisi bunun nasıl garanti edileceği konularında karar vermelidir. (Anderson, Hidi ve Babadoğan, 1991, s. 587).

Özetleme, öğretimle kazanılan ve geliştirilen bir beceridir. Bu nedenle öğretmenler, özet yazma becerisinde model olmalı, öğrencileri bu konuda teşvik etmelidir. Marzano

ve Pickering (1997, s.83) özetleme öğretimindeki stratejileri; önemli olan kısımları açıklama, öğrencileri farklı metin türleri ile tanıştırma, öğrencilerin metnin içindeki tabakaları öğrenmesini sağlama, grafik gösterimler için cesaretlendirme ve tekniği tekrar gözden geçirme olarak ifade etmiştir.

Rinehart, Stahl ve Erikson (1986, s. 428) özetleme stratejisi öğretimi basamaklarını şu şekilde ifade etmiştir:

- A. Özet yapmak için dört kural öğretilmeli
 - Ana fikri belirleme
 - Önemsiz bilgileri çıkarma
 - Ayrıntı bilgileri çıkarma
 - Ana fikri ve yardımcı bilgileri ilişkilendirme
- B. Öğretim ilkeleri temellendirilmeli ve bireysel kontrol sağlanmalı
 - Açık ifadeler kullanma ve stratejilerin nerede, ne zaman, niçin kullanılacağını öğretme
 - Örneklerle model olma, stratejilerin nasıl uygulandığını gösterme
 - Dönütlerle uygulama yapma
 - Özetlemeye kısa metinlerle başlama
 - Öğretmen merkezliliği öğrenci denetimine bırakma
- C. Birkaç paragraflık metinleri özetlemede izlenecek üç adım:
 - Her paragrafın özetini çıkarma
 - Paragraf özetlerinin özetini oluşturma
 - Dört kuralı paragraflarda uygulama

1.2. Özetlemede Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Özetleme, içinde belli kuralları barındıran bir beceridir. Ayrıca dinleme, okuma ve yazmanın anlamlı ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesini beraberinde getirir. Özetleme becerisinin öğrencilere öğretilmesinde kullanılan tekniklerden bazıları araştırmacılar (Brassell ve Rasinski, 2008, s. 86; Wormeli, 2005) tarafından şu şekilde ifade edilmiştir:

• Sesli Düşünme	• Grafik Düzenleyiciler
• Kısa Notlar	• Yapboz
• Özet Çerçevesi	• Sıralama
• Beyin Fırtınası	• P-Q-R-S-T
• Önceden Hazırlanmış
Düzenleyiciler	• Piramit Oluşturma
• Bloom Taksonomisi Özet
Küpleri	• Çember
• Bir Model İnşa Etme	• Akrostiş
• Canlandırma	• Gösteri
• Sessiz Sinema	• Analiz Matrisleri
• Test Hazırlama	○

1.3. Matris Tekniği

Okuma sırasında zihinsel süreçteki hareketliliğin anlamlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için her yaştaki birey zaman zaman desteklenmeye ihtiyaç duyar. Bu doğrultuda metin anlaşılır ve ifade edilebilir hale gelir. Grafik, şablon, matris gibi organize edici şekiller, öğrencilerin anlayış kalıplarını geliştiren bir araç olarak kabul edilebilir (Wormeli, 2005, s. 47).

Bilgileri organize etmede fayda sağlayan örgütleyiciler, yeni edinilen bilgilerin bilişsel yapıda ilgili olan yerlere yerleştirilmesinde ve bireylerin öğrenme yöntemlerini geliştirmesinde önemli rol oynar. Matris, bilgileri önceliğine göre düzenlemede kullanılan bir örgütleyici olarak kabul edilebilir. Tekniğin uygulanması, yatay ve dikey boyutları olan satır ve sütun sayıları eşit karelerden oluşan bir tablo çizilmesiyle başlar. İlk satırdaki karelere daha önceden belirlenmiş olan kavramlar, ilk sütundaki karelere satırlardaki kavramlara karşılık gelecek ölçütler veya kavramlar, arada kalan boşluklara ise eşleştirilerek sınıflandırılan kavramlar veya ifadeler yazılır.

Matrisler, genellikle değerlendirme aşamasında kullanılan bir teknik olmakla birlikte Rick Wormeli tarafından öğrenim aşamasında kullanılmak üzere ele alınmıştır. Bu tekniklerden biri olan “Bir Paylaş; Bir Al Tekniği” öğrencilerin zihin haritalarını ortaya çıkaran bir teknik olarak özetlemede kullanılmak üzere geliştirilmiştir. Etkinlik, öğrencilere sunum yapıldıktan sonra ya da metin okutulduktan sonra öğrencilerin dokuz kareden oluşan bir matris çizmeleri ile başlar. Matristeki ilk satırdaki üç kareye, öğrencilerden hatırladıkları üç farklı kavram/fikir, olay ve beceri yazmaları istenir. Ardından öğrencilere, sınıfta dolaşarak arkadaşlarının ve kendilerinin boş kalan karelerini doldurmaları için zaman verilir. Her öğrenci bir arkadaşından yalnızca bir fikir alabilir ve arkadaşının matrisine yalnızca bir fikir ekleyebilir. Görevin tamamlanması için kalan altı karenin farklı kavramlar, olaylar ve becerilerle doldurulmuş olması gerekir. İşlemin gerçekleşmesiyle öğrencilerden yerlerine geri dönmeleri ve kareleri mantıksal sıraya koyarak cümle biçiminde yazmaları istenir. Bu teknik, öğrenciyi metne bakarak aynısını yazmak yerine, materyalle etkileşim halinde olmaya yönelttiği için içeriğin becerileri yönlendirmesine fırsat vermektedir (Wormeli, 2005, s.138).

Bu çalışmada “Bir Paylaş Bir Al Tekniğinden” esinlenilerek Türkçe dersinde kullanılabileceği düşünülen bir matris tekniği geliştirilmiştir. Teknikte hikâye edici metin türlerine yönelik bir matris tasarlanmıştır. Bu matrisle öğrencilere, metin okuduktan sonra edindiği bilgileri anlamlandırma, sınıflandırma, ayırt etme, anahtar sözcükleri belirleme süreçlerinde yardımcı olunması amaçlanmıştır. Öğrencilerin özetleme yaparken metnin tümüne bakarak aynısını yazmaları yerine matrisi ele alarak önemli yerlerine değinmeleri için kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir. Tekniğin uygulama aşamaları teknik hakkında bilgi verme, metni okuma ve matris doldurma, matrise ve metne bakarak özet yazma, matris olmadan özet yazma ve değerlendirme olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır.

1. Teknik hakkında bilgi verme: Öğretmen tarafından öğrencilere teknik hakkında bilgi verilir. Öğrenciler çalışmanın amacından haberdar edilir.
2. Metni okuma ve matrisi doldurma: Öğrencilere boş matris ve metin dağıtılır. Öğrenci tarafından bir kez sessizce okunan metin öğretmen tarafından okunur. Dikkat edilmesi gereken yerler vurgulanarak matris doldurulur. Özetlemenin nasıl yapıldığı hakkında bilgi verilir.

3. Matrise ve metne bakarak özet yazma: Uygulamalı olarak bir önceki aşamada okunan ve matrisi doldurulan metin, matrise ve metne bakılarak öğrencilerle birlikte kurallara dikkat edilerek özetlenir. Önemli yerler vurgulanır.
4. Matris olmadan özet yazma: Öğrencilerle birlikte uygulama aşamasının ardından öğrencilere yalnızca metin verilir ve özetleme yapmaları istenir.
5. Değerlendirme: Süreç öğretmen tarafından gözlenir ve öğrencilerin kâğıtları puanlanarak değerlendirilir.

1.4. Araştırmanın Önemi ve Amacı

Özetleme, günlük yaşamımızda insanlarla iletişim kurduğumuz her alanda karşımıza çıkmaktadır. Alışverişte detaylardan arındırılmış bilgiyi ön plana çıkararak aranan ürünü ayırt edilebilir birkaç özelliğiyle anlatma, doktora gidildiğinde müdahale edilebilir, geçmişte kalmış durumlar yerine en önemli sağlık problemini ifade etme gibi durumlarda önem sırasını gözetme, detay bilgiye yer vermeme, ana durumu yardımcı fikirlerle destekleme gibi özetleme stratejileri kullanılmaktadır. İletişimin getirisi olarak bakıldığında öğrencilerin ifade etme becerilerine bu anlamda dâhil olan özetleme, doğru ve etkili bir şekilde kazandırılmalıdır.

Özetlemeyle ilgili yapılan çalışmalarda (Sulak ve Arslan, 2017; Aktaş ve Bayram, 2017; Bahap ve Baydık, 2016; Bulut ve Akyol, 2014; Okur, 2011; Okuyan ve Gedikoğlu, 2011; Keçik, 1992) özetlemeye yönelik başvuru stratejiler ve öğretmenlerin ve öğrencilerin yaptığı hatalar göz önünde bulundurulduğunda üzerinde durulması gereken bir beceri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Grafik ve şema oluşturma çalışmalarının okuduğunu anlama, bilgileri yapılandırma ve özetleme sürecinde olumlu sonuçlar verdiği ve öğrencilerin tutumlarını olumlu yönde etkilediği yapılan araştırmalarla doğrulanmıştır (Snyder, 2012, s. 103; Şahin, 2012, s. 81; Bernhardt, 2010, s. 139; Di Cecco ve Gleason, 2002, s. 317). Bir tür örgütleyici olarak kabul edilen matris tekniğinin, yazma etkinliklerinde isteksiz öğrencilerin aktif olmalarına fırsat vermesiyle anlamlı öğrenmelerine yardımcı olması ve öğretmenlere eğitim sürecinde kolaylık sağlaması öngörülmüştür.

Alan yazın incelendiğinde matris tekniğinin genellikle değerlendirme aşamalarında, önceliklendirme ve analiz süreçlerinde kullanıldığı görülmüştür. Matrisin işlevsel yapısı sayesinde derslerde kullanımının öğrencilerin düşünme, düzenleme, çözümlenme ve anlama becerilerini geliştireceği düşünülmektedir. Öğretimde sık kullanılan bir teknik olmamasıyla birlikte matrisler, araştırmacı tarafından merak konusu olmuş ve matrislerin özetleme becerilerine olan katkısının yansıtılmasıyla Türkçe alanına yeni bir tekniğin kazandırılması hedeflenmiştir.

Araştırmanın amacı, matris tekniğinin, ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin metin özetleme becerilerine olan etkisini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara cevap aranmıştır:

1. Matris tekniğinin metin özetlemeye etkisi nedir?
2. Öğrencilerin matris tekniğine ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

Yapılan bu çalışmada matris tekniğinin metin özetlemedeki etkisini belirlemek için deney ve kontrol gruplu, nicel ve nitel modelin birlikte kullanıldığı karma model kullanılmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırma için iki çalışma grubu oluşturulmuştur. Araştırmanın birinci çalışma grubunu, Uşak il merkezinde bir ilkokulun dördüncü sınıfında öğrenim gören 34 öğrenci oluşturmaktadır ve grup kolay ulaşılabılır örneklem seçim tekniğiyle belirlenmiştir. İkinci çalışma grubunu ise, deney grubu öğrencileri arasından, akademik başarı ölçütü dikkate alınarak, tabakalı örnekleme tekniği ile seçilmiş 12 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada öğrencilerin matris tekniği hakkındaki görüşlerini ortaya koymak amacıyla akademik başarı ölçütüne göre düşük, orta ve yüksek düzeyde başarı gösteren öğrencilerden (6+3+3 olmak üzere) 12 kişilik çalışma grubu oluşturulmuştur. Belirlenen alt grupların belirli bir oran gözetilerek grubun tamamını temsil edeceğinden bu grup için tabakalı örneklem kullanılmıştır.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada uzman görüşü alınarak ilkokul4. sınıf öğrencilerinin seviyesine ve ilgilerine uygun hikâyeler arasından beş metin belirlenmiştir. Araştırmanın birinci alt problemine yönelik veriler öğrencilerin özet yazılarının puanlanmasıyla toplanmıştır. Puanlamada; “Ana olayı doğru ve eksiksiz ifade etme”, “Metinde geçen karakterleri doğru bir şekilde kullanma”, “Metnin genelinde yer alan zaman ifadelerini doğru bir şekilde kullanma”, “Metnin genelinde bulunan yer ifadelerini doğru bir şekilde kullanma”, “Önemli bilgiyi önemsiz bilgidan ayırt edebilme” ve “Ana fikir ve yardımcı fikirleri birleştirebilme” durumları gözetilmiştir.

Bu araştırma için geliştirilen matris tekniği şu şekildedir:

Tablo 1. Metin özetlemede kullanılan matris tekniği şablonu

METİNİN ADI	KARAKTERLER	OLAYLAR	YER	ZAMAN
GİRİŞ	Ana Karakterler: Yardımcı Karakterler:			
GELİŞME	Ana Karakterler: Yardımcı Karakterler:			
SONUÇ	Ana Karakterler: Yardımcı Karakterler:			
HİKÂYENİN GENELİNDE	Ana Karakterler: Yardımcı Karakterler:			

Araştırmanın ikinci alt problemi için yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmış ve görüşmeler ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Görüşme formunda, özetlemeye, matris tekniğinin beğenilen ve beğenilmeyen kısımlarına, tekniği daha sonra kullanıp kullanmama isteğine yönelik sorular sorulmuştur.

2.3. Deneysel İşlem Yolu

Uygulama öncesinde deney grubu öğrencileriyle tanışılmış ve ders kitaplarında yer alan henüz okumadıkları bir metin belirlenerek özetleme yapmaları istenmiştir. Öğrencilerin kâğıtları incelenmiş, yaptıkları hatalar göz önünde bulundurularak özetleme becerisine yönelik bir teknik geliştirilmiştir.

Tekniğin geliştirilmesiyle özetleme çalışmasının yapıldığı sınıfın öğretmeni ve gönüllü bir öğretmenle görüşülerek deney ve kontrol grupları oluşturulmuştur. Çalışma nitel uygulama altı hafta, nicel uygulama ise bir hafta olmak üzere öğrenme öğretme sürecini aksatmayacak şekilde yürütülmüştür. Derslerde, deney grubunda etkisi araştırılan değişken etkin bir şekilde kullanılmış, süreç araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunda ise sınıf öğretmeni eş zamanlı olarak süreci yürütmüş, değişken derslere dâhil edilmemiştir.

Birinci uygulamada öğrencilere teknik hakkında bilgi verilmiş ve öğrencilerin çalışmadan haberdar olmaları sağlanmıştır. Ön testin ardından araştırmacı tarafından öğrencilerle birlikte iki uygulama gerçekleştirilmiş, matris tekniği kullanılarak özetleme anlatılmıştır. Son teste geçildiğinde öğrencilere matris ve metinler verilerek özet yazmaları istenmiştir. Ayrıca son testten üç hafta sonra deney grubunun matris olmadan özetleme becerilerinin gelişme durumunu tespit etme amacıyla kontrol grubundan farklı olarak bir metni daha özetlemeleri istenmiştir. Bir sonraki aşamada son testten beş hafta sonra öğrencilerin son testte okudukları metni hatırladıkları kadarıyla özetlemeleri istenerek hatırlama düzeyi puanları belirlenmiştir. Öğrencilerin yazdıkları özetleri değerlendirme aşamasında öğrencilerin kâğıtları iki sınıf öğretmeni tarafından kontrol edilmiş puanların ortalamaları dikkate alınmıştır. Hatırlama düzeylerinin belirlenmesinden iki hafta sonra ise öğrencilerin süreç hakkındaki görüşleri alınarak uygulama tamamlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi ve Kullanılan İstatistiksel Teknikler

Araştırmanın amaçları doğrultusunda toplanan veriler için SPSS veri analiz programı kullanılmıştır. Matris tekniğinin metin özetlemeye etkisinin tespit edilmesi amacıyla öğrenci kâğıtları puanlanarak t-testi ile yorumlanmıştır. Bu işlemde deney ve kontrol gruplarının ön test ve son test puanları kendi içlerinde değerlendirilmiştir. Deney ve kontrol grubunun hatırlama düzeyleri karşılaştırılarak farklılıkları incelenmiştir. Araştırmanın nitel kısmı için yapılan görüşmeden elde edilen sonuçlar başlıklar altında sıralanmıştır.

3. Bulgular

Çalışmada elde edilen verilerbulgular, alt problem sırası dikkate alınarak açıklanmıştır.

3. 1. Birinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi olan “Matris tekniğinin metin özetlemeye etkisi nedir?” sorusu için elde edilen cevaplar Tablo 2-5’te gösterilmektedir.

3.1.1. Deney Grubu Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Deney grubundaki öğrencilerin özetleme becerilerine ilişkin ön test son test karşılaştırmasına ait ilişkili gruplar t testi sonuçları Tablo 2’ de gösterilmiştir.

Tablo 2. Deney grubunun özetleme becerilerine ait ilişkili gruplar t testi sonuçları

Deney Grubu	N	X	SS	t	p
Ön test	17	54,34	14,634	3,328	.000
Son test	17	78,86	11,940		

Tablo 2’de görüldüğü gibi, 4. sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerine ilişkin almış oldukları ön test puanları ile son testten aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir [$t_{(16)}= 3,328$; $p<0.05$]. Bulgulara göre 4. sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerine ait son test puanlarının ($X=78,86$), ön testten aldıkları puanlardan ($X=54,34$), daha yüksek olduğu görülmüştür. Deney grubunun özetleme puanlarında, 24,52 puanlık bir artış olmuştur. Bu bulgu, deney grubuna uygulanan matris tekniğinin, öğrencilerin özetleme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir.

3.1.2. Kontrol Grubu Ön Test ve Son Test Puanlarının Karşılaştırılması

Kontrol grubundaki öğrencilerin özetleme becerilerine ilişkin ön test son test karşılaştırmasına ait ilişkili gruplar t testi sonuçları Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Kontrol grubunun özetleme becerilerine ait ilişkili gruplar t testi sonuçları

Kontrol Grubu	N	X	SS	t	p
Ön test	17	50,00	16,536	2,573	,020
Son test	17	62,35	24,068		

Tablo 3’te görüldüğü gibi 4. sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerine ilişkin almış oldukları ön test puanları ile son testten aldıkları puanlar arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir [$t_{(16)}= 2,573$; $p<0.05$]. Kontrol grubunun puanlarında 12,35 puanlık bir artış olduğu görülmüştür. Bu bulgu kontrol grubuna uygulanan geleneksel yöntemin öğrencilerin özetleme becerilerini geliştirdiğini göstermektedir.

3.1.3. Deney ve Kontrol Grubu Hatırlama Düzeyleri Puanının Karşılaştırılması

Deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin özetleme becerilerine ilişkin hatırlama düzeylerinin karşılaştırmasına yönelik ilişkisiz t testi sonuçları Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Deney ve kontrol grubunun özetleme becerilerine ait ilişkisiz gruplar t testi sonuçları

Gruplar	N	X	SS	t	p
Deney	17	53,75	17,697	2,878	.007
Kontrol	17	27,94	16,870		

Tablo 4'te görüldüğü gibi 4. sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerine ilişkin almış oldukları hatırlama düzeyi puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu tespit edilmiştir [$t_{(32)} = 2,878$; $p < 0.05$]. Bulgulara göre deney grubu öğrencilerinin hatırlama düzeyine yönelik aldığı puanların ($X=53,75$), kontrol grubu öğrencilerinin aldığı puanlardan ($X=27,94$) daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu deney grubuna uygulanan matris tekniğinin öğrencilerin hatırlama düzeylerini desteklediğini göstermektedir.

3.1.4. Deney Grubuna Matris Verilmeden Yapılan Uygulama Sonucu

Son testin ardından deney grubunda matris tekniğinin etkisinin görülmesi amacıyla öğrencilere yalnızca metin verilerek özetlemeleri istenmiştir. Deney grubunun uygulama süreci boyunca aldıkları özetleme puanları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Deney grubunun özetleme becerilerine ilişkin ortalama puanlar

Puan Türü	Ön Test	Son Test	Matrissiz özetleme
X	54,34	78,86	76,48

Tablo 5'te görüldüğü gibi 4. Sınıf öğrencilerinin özetleme becerilerine ilişkin almış oldukları ön test, son test ve matrissiz özetleme puanları arasında artış olduğu görülmüştür. Deney grubunun ön test puan ortalaması $X=54,34$ iken; son test puan ortalaması, $X=78,86$ olmuştur. Matris çalışma kâğıdı verilmeyip, zihinden matrisin kullanılarak yapılan metin özetleme uygulamasında ise, puan ortalaması $X=76,48$ puan çıkmıştır. Bu bulgu, deney grubuna uygulanan matris tekniğinin öğrencilerin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu göstermektedir.

3.2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Matris tekniği kullanarak, metin özetlemeye ilişkin öğrenci görüşleri alınmıştır. Bu amaçla yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme içeriği belli başlıklar altında sınıflandırılmış ve öğrenci görüşlerinden bazılarına yer verilmiştir.

- Öğrenciler okudukları bir metni yazılı olarak özetlemeye yönelik istekli olduklarını, özetlemenin gelişimlerinde faydalı olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir (8). Bu konuda Ö3 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *İsterim, çünkü bir*

metni özetleyince daha iyi anlıyoruz. Ö6 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: İsterim çünkü okuma becerimi geliştirmek isterim. Her şeyi daha kısa anlatmak isterim. Ö9 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: İsterim. Çünkü bazı şeyleri özetlemeyi seviyorum. Çünkü özetleyince aklımda bazı şeyler kaldığında ilerde lazım oluyor.

- Öğrenciler matris tekniğinin özetlemede, yazı yazmada ve anlamada etkili olduğunu belirtmişlerdir (11). Bu konuda Ö3 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *Şimdi özet yapınca daha iyi anlıyoruz. Matris doldurunca özet yapmak daha da kolaylaştı. Ö1 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: Çünkü matrisle özet daha kolay yapılıyor. Önceden çok düşünüyordum, birleştirerek yazmaya çalışıyordum. ... Matris yazı yazmayı, özet yazmayı, okumayı benim için daha kolaylaştırdı. Ö6 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: Olayları falan önceden daha zor yazıyordum, daha uzun yazıyordum. Matris geldikten sonra daha kısa yazmaya başladım. Kelimelerim daha çok oluyordu. Ö8 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: Matris ile daha kolay oluyor. Daha çabuk ve daha doğru bir şekilde yazabiliyoruz onunla. Ö10 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: Özet yaptığında her şeyi yazmak zorunda kalıyorsun. Ama Matriste daha kısa yazıyorsun. ... Matriste daha açık oluyor. Bazen normal kâğıtta şurayı yazdım mı burayı yazdım mı diye düşünüp hepsini silmek zorunda kalıyorsun.*
- Öğrenciler matris tekniğinin özet yazmanın daha eğlenceli hale gelmesinde etkili olduğunu belirtmişlerdir (2). Bu konuda Ö7 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *Özet yazmak eskiden sıkıcı geliyordu. Şimdi daha eğlenceli geliyor. Ö9 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: Doldurması zevkli oluyor. ... Anahtar kelimeleri bulmak kolay oluyordu.*
- Öğrenciler matris tekniğinden sonra özet yazmada kendilerinde olumlu yönde değişikliklerin olduğunu belirtmişlerdir (9). Ö9 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: *Ben ilk başta özet yazmayı yapamıyordum. Matris kolaylaştırdı. Önceden kafam karışıyordu. Hepsini yazmak istiyordum. Kafam karışıyordu. Önceden oradan bakıyordum, hepsini yazıyordum, uyduruyordum. Ö12 kodlu öğrenci görüşünü şu şekilde ifade etmiştir: Ben Matris gittikten sonra başta zorlandım. Ama onu aklıma getirip yazmaya başladım. Yazarken o aklıma geliyor. Artık daha kolay yazabiliyorum.*

Sonuç

Bu çalışmada matris tekniğinin öğrencilerin özetleme becerileri üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmada nicel ve nitel yöntemlerinin bir arada olduğu karma yöntem kullanılmıştır. Matris tekniğinin öğrenciler üzerindeki etkisinin ortaya çıkarılması amacıyla ön test son test kontrol gruplu deneme modeli kullanılmıştır. Ayrıca teknik ile ilgili öğrenci görüşleri alınmıştır.

Araştırmada son testte matris tekniğinin uygulandığı deney grubunun özetleme puanlarının, kontrol grubundaki öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu bulgu tekniğinin öğrencilerin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde etkili olduğunu açıklamaktadır. Süreci matris tekniğiyle yürüten öğrencilerin önemli bilgiyi önemsiz bilgidan ayırt etme, ana fikri yardımcı düşüncelerle birleştirerek ifade etme, daha kısa ve genelleyerek yazma ve olay akışını doğru bir şekilde sıralamada kontrol grubundaki öğrencilere göre daha başarılı oldukları görülmüştür. Öğrenci kâğıtları incelendiğinde iki grupta da metnin aynısını yazma, olay akışını bozma, önemsiz bilgileri ayırt edememe, ana fikir ve yardımcı fikirleri birleştiremememe, olayı değiştirerek yazma, metinden çıkarım yapma, sonuca yer vermememe, yardımcı karakterleri ana karakterden daha fazla ön plana çıkarma, ifadelerinde ben dili kullanma gibi hataların yapıldığı görülmüştür. Uygulamanın ardından deney grubunda kontrol grubuna göre hataların daha çok giderildiği tespit edilmiştir. Ayrıca öğrencilerin görüşlerine göre matris tekniği öğrencilere özetleme yapmayı sevdirmiş, öğretici nitelik taşımış ve özetleme becerisinin gelişiminde etkili olmuştur.

Sonradan kazanılan bir beceri olması nedeniyle özetleme, sistematik bir öğretim ve tek başına muhakeme yetisi gerektirmektedir. Öğrencilerin bu yetiyi benimsemeleri ve okudukları bir metni anlamlandırmalarında zihinsel süreç becerilerini nasıl yönlendirecekleri hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir. Tekniğin uygulandığı grupta öğrencilerin yazı yazmaya karşı ön yargıyla yaklaştıkları, uzun süre düşündükleri, yazma aşamasına geçmede zorluk yaşadıkları ve bununla birlikte kısa bir metni uzun sürede özetledikleri, defalarca okuma gereksiniminde buldukları ve yazılarını kaygı duyarak verdikleri gözlenmiştir. Bu nedenle uygulamalar öncesinde öğrencilerle özetleme becerisine ayrılan ders saati süresi uzun sürmüştür. Öğrencilerle yürütülen süreçte uygulamanın ardından daha önce iki ders saatini alan özet yazma etkinliğinin bir ders saatine düştüğü, her seferinde tereddüt eden öğrencilerin kendilerine güven duyarak kâğıtlarını teslim ettikleri gözlenmiştir. Uygulamanın ardından öğrencilerin anlatım bozukluğunu azalttıkları, daha kısa özet yazdıkları, detay bilgiyi genelleyerek ifade ettikleri, ana düşünceyi sonuçlandırarak ifade etmede ve metnin akışındaki sıralamada daha az hata yaptıkları görülmüştür. Bu anlamda tekniğin öğrencilere katkı sağladığı söylenebilir.

İletişim becerileriyle doğrudan bağ kuran özetlemenin etkili bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir. Araştırmamızın sonuçlarına bakılarak sınıf öğretmenleri ve Türkçe öğretmenleri için öğrencilerin özetleme becerilerinin geliştirilmesinde matris tekniğinin bir araç olarak kullanılması önerilebilir.

Kaynakça

- Anderson, V. Hidi, S ve Babadoğan, C. (1991). Özetlemenin öğrencilere öğretimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(2), 587-594.
- Aktaş, E. ve Bayram, B. (2017). Ortaokul öğrencilerinin okuduğunu anlamada özetleme stratejilerini kullanma becerilerinin değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(1), 346-360.
- Akyol, H. (2010). *Yeni programa uygun Türkçe öğretim yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Arıcı, A. F. (2008). *Okuma eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Bahap, K. Z. ve Baydık, B. (2016). Başarılı ve başarısız dördüncü sınıf okuyucularının okuduğunu anlama ve özetleme becerileri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 17(3), 317-346.
- Bernhardt, T. M. (2010). *Using graphic organizers to enhance reading comprehension (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)*. University of California.
- Brassell, D. ve Rasinski T. (2008). *Comprehension that works taking students beyond ordinary understanding to deep comprehension*. Huntington Beach: Shell Education.
- Bulut, P. ve Akyol, H. (2014). Summarizing strategies of the primary school 5th grade students and teachers. *International Journal of Language Academy*, 2(4), 36-48.
- Demirel, Ö. 1999. *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. İstanbul: MEB.
- DiCecco, V. ve Gleason, M. (2002). Using graphic organizers to attain relational knowledge from expository text. *Journal of Learning Disabilities*, 35(4), 306-320.
- Garner, R. (1987). Strategies for reading and studying expository text. *Educational Psychologis*. 22(3-4). 299-312.
- Keçik, İ. (1992). *İlkokul öğrencilerinin özet ve hatırlama metinlerinde bağdaşıklık sorunu. Dilbilim Araştırmaları (s.71-75)*. Ankara: Hitit
- Kim, S. (2001). Characteristics of EFL readers' summary writing: A study with Korean university students. *Foreign Language Annals*, 34(6), 569-581.
- Marzano, R. J. ve Pickering, D. J. (1997). *Dimensions of learning teacher's manual*. USA: Alexandria, VA: Association for Supervision & Curriculum Development.

- Okur, S. (2011). *Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının Türkçe dersi öğretim araçlarındaki okuma metinlerini özetleme becerileri (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Okuyan, H.Y. ve Gedikoğlu, Y.G. (2011). Öğretmenlerce üretilen yazılı özet metinlerin niteliksel özellikleri. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(2), 1007- 1020.
- Özçakmak, H. (2015). *Türkçe Öğretmeni Adaylarının Not Alarak Dinlemede Özetleme Stratejilerini Kullanma Becerileri (Yayınlanmamış doktora tezi)*. Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Rinehart, S. D. Stahl, S. A. ve Erickson, L. G. (1986). Some effects of summarization training on reading and studying. *Reading Research Quarterly*, 21(4), 422-438.
- Senemoğlu, N. (2002). *Gelişim, öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Ankara: Gazi Akademi.
- Snyder, A. E. (2012). *The effects of graphic organizers and content Familiarity on second graders' comprehension of cause/effect text* (Yayımlanmamış doktora tezi) Columbia University.
- Sulak, S. ve Arslan, Ş. (2017). İlkokul 4. sınıf öğrencilerinin özetleme stratejisini kullanma düzeyinin incelenmesi. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2(1), 63-77.
- Susar-Kırmızı, F. ve Akkaya, N. (2011). İlköğretimde özetleme stratejilerinin kullanımına ilişkin nitel bir araştırma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 267-277.
- Şahin, İ. (2012). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerinin hikâye edici metinlerde özetleme ve ana fikir bulma becerileri üzerinde hikâye haritalarının etkisi (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi)*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Tok, Ş. ve Beyazıt, N. (2007). İlköğretim 3. sınıf Türkçe dersinde özetleme ve not alma stratejilerinin okuduğunu anlama ve kalıcılık üzerindeki etkileri. *Eurasian Journal of Education Research*, 28, 113-122.
- Ülper, H ve Karagül, S. (2010). Özetleme becerisinin kazandırılmasına yönelik etkinlikler: Ders kitapları temelinde bir araştırma. III. Uluslararası Türkçe Eğitimi Kurultayı Bildirileri 1-3 Temmuz 2010 içinde. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, DEDAM.

Wormeli, R. (2005). *Summarization in any subject; 50 techniques to improve student learning*. USA: Alexandria, Va: Assoc. For Supervision and Curriculum Development.

Yıldız, C., Okur, A. Arı, G. Yılmaz, Y. (2008). *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Extended Abstract

Purpose of the research

The purpose of this research is to demonstrate the effect of the matrix technique on text summarization skills of fourth grade students in primary school. In this study, a novel matrix technique inspired by 'Share One Get One' Technique of Rick Wormeli is developed for analysis of the texts written in narrative form. The matrix technique consists of five steps: giving information about the technique, reading the text and filling the matrix, writing the summary by looking at the matrix and the text, summarizing without matrix and evaluation.

Method

The study was designed with a mixed model of quantitative and qualitative models. There are two different study groups in the research. The first study group of the study consisted of 34 students who were studying in the fourth grade of a primary school in the Uşak province center and the group was determined by an easily accessible sample selection technique. The second study group consisted of 12 students selected by stratified sampling technique among the students of the experimental group, considering the academic success criterion. The data of the study were collected through summaries and semi-structured interview form written by the students after reading. In the analysis of the data, the t-test for the first sub-problem was used and the data obtained for the second sub-problem were listed under the headings.

Findings

It was determined that there was a significant difference between the pre-test scores of the students in the experiment group and the scores they got from the final test [$t(16) = 3,328$; $p < 0.05$]. According to findings, it is seen that the final test scores ($X = 78,86$) of the summarization skills of the 4th grade students are higher than the scores ($X = 54,34$) obtained from the preliminary test. There was an increase of 24.52 points in the summary scores of the experiment group. This finding suggests that the Matrix Technique applied to the experimental group has improved the summarization skills of the students.

It was determined that there was a significant difference between the pre-test scores and the post-test scores of the control group students regarding their summarization skills [$t(16) = 2,573$; $p < 0.05$]. A 12.35 point increase was seen in the scores of the control group. This finding suggests that the traditional method applied to the control group has improved the summarization skills of the students.

It was determined that there was a significant difference between grade 4 students' recall scores on summarization skills [$t(32) = 2,878$; $p < 0.05$]. According to findings, it was found that the scores of students in the experimental group ($X = 53,75$) were higher than the scores of students in the control group ($X = 27.94$). This finding suggests that the matrix technique applied to the experimental group supports students' recall levels.

It was seen that the students of the experimental group had an increase between the pre-test, post-test and non-mathematic summation scores they had taken regarding the summarization skills. The mean pre-test score of the experimental group was $X = 54,34$; the final test score average, $X = 78.86$. In the text summarization application using the matrix of the mind, the score average $X = 76.48$ points was obtained. This finding suggests that the matrix Technique applied to the experimental group is effective in improving the summarization skills of the students. In addition, students' attitudes towards matrix Technique were positive.

Results

In the study, it was seen that the summation scores of the experiment group in which the Matrix technique was applied were higher than the students in the control group in the final test. This finding suggests that the Matrix technique is effective in improving students' summarization skills. It was seen that students who used Matrix technique were more successful than the students in the control group in distinguishing important information from insignificant information, expressing the main idea with auxiliary thinking, writing shorter and generalizing and streaming the event correctly. After the application, it was determined that the summarization mistakes were more corrected than the control group of the experimental group. In addition, according to the students' views, the Matrix technique has made it easier for students to summarize and has been instrumental in the development of teaching skills and summarizing skills.

In the group where the Matrix technique was applied, it was observed that the students had difficulty in the writing phase, summarized in a long time, needed to read many times, and wrote with care. For this reason, it took a long time for the student to complete the summarization skills before the applications. In the process carried out with the students, after the application, the summary writing activity, which took two lesson hours before, dropped to one lesson; it was observed that students who hesitated each time delivered their papers with confidence. It has been observed that, following practice, students have made less mistakes in expressions, they have written shorter abstracts, expressed the generalization of detailed information, concluded the main idea and made fewer mistakes in the flow of the text. In this sense, it can be

said that the Matrix technique helps the students. Based on the results of the research, it can be suggested to use Matrix technique as a tool in the development of summarization skills for teachers.